

Daria Dyktyńska

"Źródła i materiały do dziejów szlachty województwa sandomierskiego w XVI-XVII wieku. Inwentarze dóbr ziemskich z XVII-XVIII wieku (cz, 1)", oprac, Jacek Pielas : [recenzja]

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 28, 407-409

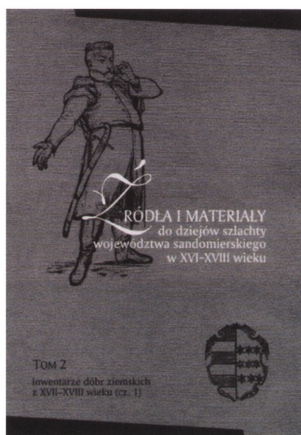
2013

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DARIA DYKTYŃSKA

ŹRÓDŁA I MATERIAŁY DO DZIEJÓW SZLACHTY
WOJEWÓDZTWA SANDOMIERSKIEGO W XVI-XVII WIEKU.
INWENTARZE DÓBR ZIEMSKICH Z XVII-XVIII WIEKU (CZ. 1)

Źródła i materiały do dziejów szlachty województwa sandomierskiego w XVI-XVIII wieku ze wstępem i opracowaniem Jacka Pielasa¹ są drugim tomem serii Wydawnictwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego². Tym razem autor pracę swą poświęcił inwentarzom dóbr ziemskich z XVII-XVIII wieku. Zawiera ona wybór nieznanych dotychczas w literaturze historycznej i niepublikowanych inwentarzy dóbr szlacheckich, pochodzących z lat 1622-1763 z województwa sandomierskiego. Jak dotąd, w szerokim wydaniu dla tego województwa ery nowożytnej, opublikowane zostały zbiory inwentarzy w od-

¹ Dr Jacek Pielas związany z Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach. Zainteresowania badawcze: *Struktura społeczna i struktura własności szlachty koronnej w XVI-XVIII wieku, elity majątkowe i polityczne w Małopolsce w XVI-XVII wieku, spadkobrania szlacheckie w Koronie w XVII wieku, genealogia i majątki szlachty województwa sandomierskiego w XVI-XVIII wieku, życie codzienne szlachty polskiej, rodzina szlachecka i jej funkcjonowanie w okresie nowożytnym.*

² Pierwszy tom nosił tytuł: *Źródła i materiały do dziejów szlachty województwa sandomierskiego w XVI-XVIII wieku, t. 1, Rejestry pospolitego ruszenia szlachty sandomierskiej z XVII wieku*, wstęp i opracowanie J. Pielas, Kielce 2009.

niesieniu do królewszczyzn³, natomiast inwentarze dóbr szlacheckich wydawane były pojedynczo, nie stanowiąc jednego szerszego opracowania tego zagadnienia. Ogromną wartością tej książki jest obszerny zbiór przytoczonych inwentarzy. Czytelnik znajdzie tu 38 inwentarzy, najwięcej z powiatu sandomierskiego⁴ i opoczyńskiego⁵, wiślickiego⁶, pilźnieńskiego⁷ oraz pojedyncze egzemplarze z powiatów stężyckiego⁸, radomskiego⁹ i chęcińskiego¹⁰. Przedstawione w pracy inwentarze, w większości są spisami dworów i poddanych wybranych wsi, ich części lub kilku wsi województwa, ale czytelnik znajdzie tu także inwentarze kluczy dóbr - w tym grocholiczkiego, ossolińskiego, pacanowskiego, książnickiego, iwaniskiego oraz dwóch miast - Lasocina oraz Nieznamierowic¹¹. Interującym jest również najstarszy z odnalezionych, pochodzący z roku 1711 opis zamku w Ossolinie. W książce umieszczone zostały także inwentarze tych samych dóbr spisane w różnych latach, zabieg ten ma szczególną wartość dla badaczy. Pozwala prześledzić zmiany, jakie dokonywały się w stanie posiadania poszczególnych majątków, ich zagospodarowania. I tak np. analizując inwentarze dworu i poddanych wsi Stawowice, kolejno z lat 1670, 1672, 1676, czytelnik dostrzeże zmiany w zabudowie dworu: *...dwór, w którym z podganka drzwi do sieni na zwisach żelaznych, z klamką z antabą i zawarciem dobrym (8 lipca 1670 roku)*¹² już w roku 1676 czytamy: *Naprzód dwór do którego wrota porządne i z zawarciem, 2 wrótnie z desek i futra, w słupach dębowych. Nad temi wroty daszek podbity gontami. (...) podgańcze delikami dartemi położone, nad którymi spichlerz na nowo wszytek podbity*¹³, czy później istnieje możliwość porów-

³ Należy wymienić tu wymienić najważniejsze prace, w tym: J. Muszyńskiej *Lustracje i inwentarze królewszczyzn województwa sandomierskiego*, Z. Guldona, *Opis zamku radomskiego i lustracja Radomia z lat 1616-1617, Inwentarz Kozienic z 1784 roku w Kieleckich, Studiach Historycznych*, t. 13, Z. Guldona, *Inwentarz ekonomii kozienickiej z 1718 roku*.

⁴ Z powiatu sandomierskiego zaprezentowano następujące inwentarze: klucza grocholiczkiego, miasta Lasocin z wsią Dębno i poddanych wsi Biedrzyków, dworu i poddanych wsi Śmierdzina, dworu i poddanych wsi Ruszczka oraz wsi Nietuja, dworu i poddanych wsi Stary Klimontów oraz poddanych wsi Pokrzywianka i Zagaje, folwarku we wsi Górki i poddanych wsi Pokrzywianka, dworu i poddanych wsi Nowe, dworu i poddanych wsi Nawodzice, Nowa Wieś oraz poddanych wsi Szymonowice Małe i folwarku Wymysłów, dworu i poddanych wsi Glinki, zamku w Ossolinie, poddanych klucza ossolińskiego, wsi Wąborków.

⁵ Z powiatu opoczyńskiego zaprezentowano inwentarze: dworu i poddanych wsi Radonia i Świeciechów, dworu we wsi Mniszków i poddanych części wsi Jawor, dworu i poddanych wsi Stawowice (z lat: 1670, 1672, 1676,), dworu i poddanych wsi Solec, dworu i poddanych wsi Trzemeszna (z lat 1688, 1718, 1765), części wsi Błogie i Końskie, dworu i poddanych wsi Trzebiatów, poddanych wsi Miedzna Drewniana, dworu i poddanych wsi Barycz oraz poddanych wsi Bębnow, wsi Wąborków.

⁶ Z powiatu wiślickiego: inwentarz dworu i poddanych wsi Uście oraz poddanych wsi Karsy Małe, Karsy Wielkie, folwarków i poddanych wsi Pałuszycy i Libicko, inwentarz dworu i poddanych wsi Chrzanów, wsi Wola Biechowska i części wsi Piersz, inwentarz dworu i poddanych części wsi Sroczków, inwentarz dworu i poddanych wsi Stupiec Mały oraz wsi Szczebrzus, klucza pacanowskiego, inwentarz folwarku i poddanych wsi Suchowola.

⁷ Z powiatu pilźnieńskiego zaprezentowano inwentarze: części wsi Karwodrza, dworu i poddanych wsi Kłokowa oraz wsi Świebodzin, wsi Sieciechowice.

⁸ Z powiatu stężyckiego zaprezentowano inwentarz połowy wsi Sobieszyn.

⁹ Z powiatu radomskiego zaprezentowano inwentarz miasta Nieznamierowice, dworu i poddanych wsi Sady, Wola Gałęcka, Przysiałowice Ruskowskie, Gałki i Wola Więcierzowa.

¹⁰ Z powiatu chęcińskiego zaprezentowano inwentarz wsi Oblęgor Większy.

¹¹ Źródła i materiały do dziejów szlachty województwa sandomierskiego w XVI-XVIII wieku, t. 2, Inwentarze dóbr ziemskich z XVII-XVIII wieku (cz. 1), Kielce 2013, s. 1-2.

¹² Ibidem, s. 61.

¹³ Ibidem, s. 67.

niania ilości poddanych w poszczególnych latach ich stanu posiadania. Dzięki temu zabiegowi istnieje możliwość porównania nie tylko zmieniających się zabudowań dworu, czy wykonywanych w nim prac, ale także odbytej robocizny, stanu zasiewów. Dokładna analiza spisów pozwala także na wychwycenie informacji pominiętych w poszczególnych inwentarzach, a tym samym na analizę sposobu spisywania inwentarzy. Dotyczy to inwentarzy dóbr wsi Śmierdzina z 1670 i 1737 roku, wcześniej wspomnianej wsi Stawowice, wsi Trzemoszna z lat 1688, 1718, 1765.

Autor książki wykonał solidną pracę, niezwykle wartościową przede wszystkim dla historyków, ale i historyków sztuki, etnografów czy regionalistów. Inwentarze dóbr ziemskich stanowią bowiem doskonale źródło dla badaczy nowożytnej historii społecznej czy gospodarczej. Są skarbnicą wiarygodnych informacji na temat stanu posiadania, stosunków społecznych, osadnictwa czy w końcu architektury i zabudowy tamtego okresu. Przypomnijmy, że inwentarze dóbr ziemskich spisywano najczęściej przy podziale, dzierżawie czy sprzedaży dóbr. Miały zatem charakter oficjalny. Stwierdzały zwykle stan majątkowy, charakter zobowiązań nałożony na dobra, lub ich poddanych. Dlatego uznawane są za niezwykle cenne źródło informacji. Choć należy wspomnieć, że z różnych powodów mogły mieć one i niedostatki¹⁴. Zgromadzone w jednym wydawnictwie i uwzględniające różnorodność zachowanych inwentarzy mogą zostać wykorzystane przez wielu zainteresowanych. Ze względu na mizerny stan zachowania bazy źródłowej dla tego okresu z województwa sandomierskiego¹⁵ zebranie w jednym wydawnictwie, rozległego i rozproszonego niemal w całej Polsce zbioru inwentarzy jest z pewnością niepodważalną wartością tej pracy. Solidna kwerenda przeprowadzona przez autora w różnego rodzaju zespołach archiwalnych i zbiorach bibliotecznych (w tym archiwach podworskich, zespołach archiwalnych i bibliotecznych zawierających odpisy z ksiąg grodzkich województwa sandomierskiego, księgi grodzkie ziem i województw sąsiednich)¹⁶ przyniosła szeroki wybór. Po raz pierwszy publikowane spisy wnoszą szereg nowych informacji, ułatwiając tym samym prace naukowcom zainteresowanym szlachtą ziemi sandomierskiej. Autor zapowiada, że jest to część pierwsza jego pracy poświęconej źródłom i materiałom do dziejów szlachty. Osobiście mam nadzieję, że w drugiej znajdują się inwentarze dotyczące majątku rodziny Sołtyków, która jest bliska moim naukowym zainteresowaniom.

Warto jeszcze wspomnieć o części edytorskiej publikacji. Przy opracowaniu tekstów autor powołał się na instrukcję wydawniczą dla źródeł nowożytnych z 1953 roku i zgodnie z jej wytycznymi dostosował teksty dla czytelnika. Jest to spore ułatwienie dla odbiorcy, szczególnie niezaznajomionego ze staropolszczyzną. W tekście język ten został zmodernizowany, przyjęto współczesną ortografię. Szereg ułatwień zastosowanych przez redaktorów/edytorów wydania z pewnością czyni pracę łatwiejszą w odbiorze.

Daria Dyktyńska

¹⁴ Na ten temat rozlegle pisze J. Leskiwicz w artykule: *Znaczenie inwentarzy dóbr ziemskich dla badań historii wsi w Polsce w XVIII wieku*, *Kwartalnik Historyczny* R. 60, nr 4, Warszawa 1953, s. 363-378.

¹⁵ Akta ziemskie i grodzkie województwa sandomierskiego uległy zniszczeniu w katastrofie wojennej 1939-1944.

¹⁶ Za autorem.